

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัยจากชุมชน (นักวิชาการสาธารณสุขตำบลคอนคู) แกนนำประชาชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และประชาชน

3.2 พื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่มีการดำเนินงานกองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่นอย่างเจาะจงและความร่วมมือของชุมชนในด้านการป้องกันโรคประจำถิ่น คือ โรคไข้เลือดออกได้ผลดี โดยไม่มีรายงานผู้ป่วยโรคไข้เลือดออก ติดต่อกันมา 2-3 ปี แล้ว ภายใต้ความรับผิดชอบเจ้าหน้าที่สาธารณสุข มีความสนใจที่จะพัฒนางานด้านสาธารณสุขตามทิศทางการปฏิรูประบบสุขภาพ การจัดสรรงบประมาณด้านสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข คือ พื้นที่ตำบลคอนคู อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น

3.3 ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ กรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่นหรือกองทุนสุขภาพตำบล ผู้นำชุมชน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธาน อสม. และ อสม. ตัวแทนครู ตัวแทนของประชาชน กรรมการกองทุน ประกอบด้วย นายก อบต. ปลัด อบต. และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข พื้นที่ตำบลคอนคู ทั้งจำนวน 22 คน คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก อย่างเจาะจง รวม 9 คน และสุ่มเลือกตัวแทนประชาชนในหมู่บ้านที่ศึกษา 4 หมู่บ้าน (เป็นหมู่บ้านในโครงการพระราชดำริ ในตำบลคอนคู จำนวน 3 หมู่บ้าน) จากจำนวนทั้งหมด 12 หมู่บ้าน สุ่มสำรวจประชาชนในหมู่บ้าน จำนวน 150 หลังคาเรือน

3.4 การศึกษาวิจัยนี้ แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหา (Situation analysis Phase) และจัดทำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ ระยะที่ 2 การดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาและดำเนินการตามแผน (Action Phase) ซึ่งชุมชน ได้ดำเนินการตามแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ฉบับปฏิบัติการของตำบล และระยะที่ 3 การติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ดำเนินการระหว่างเดือน พ.ย.2551-ก.ค. 2553

3.5 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ที่เป็นประธานกองทุนหลักประกันสุขภาพ 2 คน ที่ปรึกษากองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่น 1 ท่าน ปลัดอบต. 1 ท่าน และคณะกรรมการกองทุนในหมู่บ้านอีก 2 ท่าน ซึ่งทำหน้าที่กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ คณะกรรมการกองทุนและบุคลากรสาธารณสุขในพื้นที่ (ซึ่งได้รับการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุน มากกว่า 5 ครั้ง) และสัมภาษณ์ที่ปรึกษาคณะกรรมการกองทุนสุขภาพ 1 คน

- สังเกตแบบมีส่วนร่วม การประชุมประจำเดือนของคณะกรรมการกองทุนและนักวิจัยหลัก ที่อบต.

คอนดู 2 ครั้ง และนักวิจัยร่วมในพื้นที่เข้าการร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดทำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ระดับอำเภอหนองสองห้อง จำนวน 4 ครั้ง ก่อนนำไปใช้จริง สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม นักวิจัยหลักเข้าการร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดทำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ระดับอำเภอหนองสองห้องและทบทวนแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ สังเกตสิ่งแวดล้อมทางกายภาพภายในหมู่บ้าน เป็นช่วงๆ

การสะท้อนผลของการดำเนินงานกองทุนหลักประกันสุขภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ครูที่สอนในโรงเรียนในหมู่บ้านพระราชดำริของตำบลคอนดู 1 ตำบล และสัมภาษณ์ประชาชนในหมู่บ้านรอบ ๆ อบต. การสัมภาษณ์ประชาชนในหมู่บ้านที่ศึกษา 3 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ห่างไกลศูนย์สุขภาพชุมชนหรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (ซึ่งได้รับการเปลี่ยนชื่อองค์กร เมื่อเดือนมิถุนายน 2553)

3.5 ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 1 ประสานการดำเนินงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่และผู้นำชุมชน เพื่อประสานความร่วมมือ ก่อนเข้าดำเนินการวิจัย พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสถานการณ์การพัฒนาของหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ศึกษาทั้งในด้านการบริหารจัดการ การดำเนินงานกองทุนหลักประกันสุขภาพ สถานการณ์ของโรคและภัยสุขภาพ และข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นองค์ประกอบในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้นำชุมชน และในพื้นที่ดำเนินการ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์เชิงลึก คณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น ตำบลคอนดูและวิเคราะห์ชุมชน การประชุมจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วมด้วยกระบวนการกลุ่ม ระดมสมองในการจัดทำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ของอำเภอหนองสองห้องเกี่ยวกับการดำเนินงานในพื้นที่โครงการพระราชดำริ เพื่อได้ข้อมูลในการกำหนด ประเด็นที่จะจัดทำแผนที่ยุทธศาสตร์การพัฒนาสุขภาพแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการดำเนินการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน ประชาชน องค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น แกนนำประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคของประชาชนและชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินปฏิบัติการ

3.1 โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้และส่งเสริมให้เกิดประชาคมสุขภาพด้านการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค โดยการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน ประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา วางแผน ดำเนินงานและประเมินผล

3.2 กรรมการกองทุนสุขภาพตำบล นำเสนอแผนการปฏิบัติการของชุมชนด้านการสร้างเสริมสุขภาพ เพื่อขอสนับสนุนงบประมาณจาก อบต. และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.3 ดำเนินการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน อสม. ประชาชน และกรรมการกองทุน จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดทำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ของกองทุนและโครงการพระราชดำริ

เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคของตนเองและชุมชน เช่น มีการวิเคราะห์สภาวะสุขภาพ อบรม เรื่องให้ความรู้เกี่ยวกับโรคติดต่อ มีสมาชิกเข้าร่วมดำเนินการ โดยการบริหารจัดการของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข อบต. และหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่และการติดตามข้อมูลมีการขยายเครือข่ายประชาคมสุขภาพใน หมู่บ้าน 12 หมู่บ้าน และได้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านสุขภาพที่ศูนย์สุขภาพชุมชน เป็นสถานที่ฝึกอบรม อสม. และถ่ายทอดความรู้กับประชาชนเกี่ยวกับสุขภาพ ในเดือนกรกฎาคม 2553 หลังการวิจัยนี้สิ้นสุดแล้ว

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการมีส่วนร่วมและผลการดำเนินพร้อมติดตามและให้การสนับสนุน ด้านวิชาการ เพื่อทราบผลการดำเนินการพัฒนาด้านสุขภาพตามแผน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่พบ

3.6 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

- 1) แบบเก็บข้อมูลพื้นฐานของตำบลควบคู่จากศูนย์สุขภาพชุมชนควบคู่ แบบบันทึกข้อมูล จากการสังเกตสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- 2) แบบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกการมีส่วนร่วมในการจัดการสุขภาพของกองทุนสุขภาพ ตำบลจากให้ข้อมูลหลัก (คณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่นตำบลควบคู่ อำเภอหนองสองห้อง) โดยขออนุญาตเก็บข้อมูลด้วยวาจา ก่อนดำเนินการสัมภาษณ์
- 3) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการสุขภาพของคณะกรรมการกองทุนสุขภาพ ตำบลและการปฏิบัติตัวของประชาชนเกี่ยวกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค (พฤติกรรม การดูแลตนเองของเพื่อป้องกันโรคเรื้อรัง (โรคเบาหวาน) ด้านการออกกำลังกาย การรับประทานอาหาร การตรวจร่างกายตามนัด และการจัดสิ่งแวดล้อมที่บ้านให้สะอาด ถูกสุขลักษณะเพื่อป้องกันโรค โดยใช้คำถามปลายปิดและคำถามปลายเปิด

3.7 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพ จะใช้เทคนิคการตรวจสอบสามเส้า โดยวิธีการเก็บข้อมูลมากกว่า 1 แหล่งข้อมูล (data triangulation) และการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลหลัก ในช่วงระยะเวลาต่างกันมากกว่า 1 ครั้ง และการตรวจสอบด้านแนวคิดทฤษฎีที่ใช้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม มากกว่า 1 ทฤษฎี ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของนักวิจัยหลักและนักวิจัยในพื้นที่ (สุภางค์ จันทวานิช, 2547)

3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative data) ใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- 2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data) ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) ที่ความ ข้อมูล และอธิบายข้อมูลตามปรากฏการณ์ที่พบเห็นในพื้นที่ศึกษาวิจัย